

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version:

Roger Nylund (2021) : Det är komplicerat att hålla reda på vad som är sant. Vasabladet 27.2.2021.

DEBATT: Det är komplicerat att hålla reda på vad som är sant

Foto: Lehtikuva/Mandel Ngan

USA:s förre president ljög 30 573 gånger som president enligt den statistik Washington Post har fört, skriver Roger Nylund. Bilden visar Donald Trump lämna Vita huset den 20 januari.

Det sorgliga är att populisterna kommer åt att dominera nyhetsflödet med sin propaganda – för att vi har en sån dragning mot det negativa och hotfulla.

Roger Nylund

”Det är komplicerat” är ett av alternativen man kan välja som relationsstatus på Facebook. Det är mycket som är komplicerat här i världen, men vi vill ha snabba enkla svar. I populärvetenskaplig ledarskapslitteratur, liksom i självhjälpslitteratur är det vanligt med titlar som ”Åtta steg till en lyckad förändring” eller ”Fem principer för...”.

Stora svåra processer kokas ner till några enkla råd. Följ dem så blir det bra. Visst kan dessa böcker innehålla korn av både visdom och sanning. Det eventuella misstaget är väl att få folk

att tro att det ska vara enkelt. Livet är inte så lätt alla gånger.

Framförallt verkar det ha blivit allt svårare att skilja på sant och falskt, verklighet och fantasi. USA:s förre president ljög 30 573 gånger som president (The Washington Post 24.1.21). Många av dessa lögner återgavs i nyhetsmedia.

Om vi måste vara på vår vakt och misstänksamma mot de auktoriteter och källor som borde vara de mest pålitliga, hur ska vi stackare då veta vad eller vem vi kan tro på?

"Om vi måste vara på vår vakt och misstänksamma mot de auktoriteter och källor som borde vara de mest pålitliga, hur ska vi stackare då veta vad eller vem vi kan tro på?"

Då faller vi lätt i fällan att bara lita på våra vänner. Visst, det ska man, men inte på sociala media. Att lita på någons ärlighet och välvilja är en sak. Att lita på hans kompetens för källkritik är en helt annan.

Vi gör lätt misstaget att tänka att en rejäl och pålitlig person också kan bedöma vad hen delar på nätet. Så är det naturligtvis inte alltid.

Internet, Google och sociala media har gjort livet både lättare och ibland roligare. De har också gjort livet mycket svårare. Traditionella media har journalistiska principer och etiska riktlinjer.

Argumenterade texter flaggas som sådana. På sociala media blandas sanningar, halvsanningar och manipulerande lögner i en salig röra som dessutom lätt kan fås att se ut som riktiga nyheter.

Den här soppan leder till att många delar "artiklar" som man gillar, utan källkritik. I värsta fall blir argumenten sedan, som [Jonas Jungar skrev](#) på Yle 20.11.2020 "Bevisen finns bara du orkar leta på Internet – då Youtubeklipp jämföras med doktorsavhandlingar räcker det inte att vädja till fakta och förnuft".

Gränsen mellan evidens och allmänt tyckande blir för somliga helt okänd eller ligglig. Det är en aningslös hållning. Jag tror ingen väljer en pålitlig granne med starka åsikter om hjärtkirurgi att göra sin bypass-operation. Där förstår vi att åsikter inte räcker. Man måste vara sakkunnig.

"Jag tror ingen väljer en pålitlig granne med starka åsikter om hjärtkirurgi att göra sin bypass-operation."

Då det gäller politik, global uppvärmning, vaccinerings och många andra – faktiskt livsavgörande frågor, väljer många lätt tvärtom, tyckande framom vetande och känslor framom fakta. Det är lite märkligt, tråkigt och framförallt farligt.

Här finns också en större fråga. Vad blir till nyheter? Att världens befolkning som lever i extrem fattigdom i går igen minskade med 137 000 personer? Något som kunde ha varit rubriken varje dag de senaste 25 åren (Bregman 2020).

Nej, vi attraheras inte av goda nyheter utan av dåliga. Visst, jag spetsar till det, men poängen är att vi har en kognitiv bias mot det negativa, mot katastrofer och hot som snedvrider vår nyhetskonsumtion och därmed vår världsbild.

Men vad spelar det för roll kanske någon tänker. Jo, det formar vår människosyn och därmed också hur vi bygger våra samhällen.

Våra samhällen ja, snart är det kommunalval igen. Då skulle det vara viktigt att få in de mest ansvars-kännande och förnuftiga mänskorna i våra styrande församlingar, eller hur? Men med det politikerförakt och de hatkampanjer som ges spaltutrymme, vem vill ta ansvar?

"Då skulle det vara viktigt att få in de mest ansvars-kännande och förnuftiga mänskorna i våra styrande församlingar, eller hur?"

På sociala media får en liten del av befolkningen orimligt stor synlighet för sina extrema och ofta fantasifulla åsikter. Vem som helst får fritt presentera alternativa sätt att se på världen.

Det sorgliga är att populisterna då kommer åt att dominera nyhetsflödet med sin propaganda – för att vi har en sån dragning mot det negativa och hotfulla. I USA såg vi hur lögnen och propaganda kan förstora klyftor i ett samhälle på ett farligt sätt.

Man tappade verklighetsförankringen så till den milda grad att man tog sig för att storma Capitolium. Det om något var att tro på förenklade svar på svåra frågor. För samhällsbyggnad är svårt. Man måste kunna göra kompromisser.

Det som oroar mig är att hotbilder som bygger på lögnen och förenklingar samt svartvita lösningar på dessa får allt mera understöd.

Svartvita ja. Jag tror att Nelson Mandela i Sydafrika var oerhört klok då han införde sanningskommissioner, ett system där brottslingar som gjort sig skyldiga till svåra brott blev benådade, bara de berättade sanningen om vad de hade gjort under apartheid. Han insåg att vägen framåt måste starta från en gemensam uppfattning om verkligheten och att det är skillnad på sant och falskt.

Nu snart 30 år senare känns det här väldigt aktuellt i Europa och USA. Uppfattningar om verkligheten glider isär på ett farligt sätt. En vettig diskussion om alternativa sätt att bygga ett gott samhälle blir allt svårare.

"Uppfattningar om verkligheten glider isär på ett farligt sätt. En vettig diskussion om alternativa sätt att bygga ett gott samhälle blir allt svårare."

Vi behöver först en gemensam uppfattning om den verklighet vi lever i. Politik handlar om att ur olika perspektiv ge olika beskrivningar av sakernas tillstånd, men det verkar som om vi i dag har större klyftor än så.

Det blir komplicerat om en säger att vaccin dödar och en annan att det räddar liv, eller att global uppvärmning bara är ett påhitt. Då behöver vi respekt för forskning och fakta.

I radioprogrammet Slaget efter 12 torsdagen den 14 januari på Yle diskuterades varför vetenskapen i dag överges på bred front. Det nämndes att vi måste acceptera att vi är långtande, kännande, tänkande människor.

Ett första steg sades vara att reflektera över vad vi har för handen; att inte hantera känslor och åsikter som kunskap. Att respektera vetenskaplig evidens.

Förtroende är grunden för en fungerande demokrati. Därför attackeras också just detta av mörkermän (jo, de är oftast män) med ljusskygga ambitioner. Så varför behöver vi bry oss?

"Förtroende är grunden för en fungerande demokrati. Därför attackeras också just detta av mörkermän (jo, de är oftast män) med ljusskygga ambitioner."

Katja Valaskivi, medieforskare och professor vid Helsingfors Universitet konstaterar att vi alla är potentiell konspirationstroende (KP 10.12.2020).

Därför är det skäl att vara vaksam – på sig själv, vad man tror på och vad man sprider.

Roger Nylund

Skribenten är lektor i produktionsekonomi vid Yrkeshögskolan Novia.

Artikeln publicerades 27.02.2021 kl. 7.30